

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

АПОСТОЛ ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ

УДК 351.82:338.242

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий консультант: доктор наук з державного управління, професор
ШВЕДУН Вікторія Олександрівна,
Національний університет цивільного захисту
України, завідувач кафедри менеджменту
навчально-науково-виробничого центру

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
ОРТІНА Ганна Володимирівна,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, завідувач
кафедри публічного управління, адміністрування
та права

кандидат наук з державного управління, доцент
ГОНЧАРЕНКО Марина Василівна,
Харківський регіональний інститут державного
управління Національної академії державного
управління при Президентові України, доцент
кафедри економічної теорії та фінансів

Захист відбудеться «7» серпня 2020 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, ауд. 3 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «7» липня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Для України вирішення проблеми вдосконалення механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки має комплексний характер, пов'язаний з підвищенням соціального рівня, розвитком науки, інноваційними шляхами розвитку сучасного виробництва, досягненнями науково-технічного прогресу, забезпеченням національної безпеки, що вимагає нових форм функціонування і розвитку систем управління підприємствами, організаціями й установами зі зростаючим значенням якості управління, розвитком методології і методів управління корпоративними інноваційними системами, з урахуванням конкурентних можливостей, з усе зростаючим значенням управління сучасними виробничими системами, з розширенням зовнішньоекономічних зв'язків, зростанням зайнятості, а також нарощуванням конкурентних переваг українських підприємств.

В сучасних умовах глобалізації та лібералізації ринків, в основі економічних відносин між країнами і регіонами лежить, з одного боку, суперництво за перспективні ринки та залучення факторів виробництва, а з іншого боку – взаємовигідне співробітництво і партнерство в цілях забезпечення конкурентоспроможності в глобальному масштабі. Зокрема, створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС, відповідно до Угоди «Про асоціацію Україна – ЄС» має сприяти поступовій інтеграції економіки України до внутрішнього ринку ЄС. Ці суперечливі, але взаємодоповнюючі тенденції в державному управлінні, що розглядаються як похідні конкурентних відносин між країнами і регіонами, потребують детального і всебічного дослідження перш за все, в силу того, що їх розвиток визначає сучасну відтворювальну структуру світової, національної та регіональної економіки. Відповідно, створення надійних взаємодіючих систем державного управління конкурентоспроможністю економіки є в сучасних умовах необхідним.

Вищенаведене обумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, спрямованого на розвиток комплексу механізмів і інструментів державного управління конкурентоспроможністю економіки України. Розробка зазначених механізмів і інструментів та рекомендацій щодо їх застосування на практиці сприятиме також підвищенню ефективності функціонування економіки на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях.

Загальним науково-практичним засадам державного управління, включаючи деякі економічні питання, присвячено багато наукових праць вітчизняних та закордонних учених: Ю. М. Бажала, В. Д. Бакуменка, В. О. Бережного, В. І. Борденюка, В. М. Гриньової, В. О. Ващенко, А. О. Дегтяра, С. М. Домбровської, С. Д. Дубенка, М. Ф. Івашова, О. І. Кілієвич, О. П. Кузнецової, Ю. О. Куца, М. А. Латиніна, В. Є. Лошенюка, В. Я. Малиновського, Н. Р. Нижник, О. Ю. Оболенського, Н. І. Обушної,

Л. М. Пісьмаченко, Л. Л. Приходченко, Р. М. Рудницької, О. Г. Сидорчук, Б. В. Слупського, О. М. Стельмаха, М. П. Ткача, Л. А. Швайки та ін.

Дослідження особливостей державного управління в економічній сфері, зокрема, стосовно конкурентоспроможності економіки, проводили такі закордонні науковці, як: М. Бест, Д. Гелбрейт, Дж. Кейнс, П. Кругман, М. Пелло, Ф. Перру, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, Й. Шумпетер, Р. Фатхутдінов, М. Фридман, Ф. Хайек, Ф. Чемберлін та ін. Зазначеній проблематиці присвячені також наукові праці наступних вітчизняних вчених: В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, З. С. Варналій, В. М. Гаврилюк, О. В. Длугопольський, Ю. В. Ковбасюк, Н. В. Кузнецова, В. В. Кульба, М. В. Гончаренко, Е. М. Лібанова, С. В. Науменко, С. В. Майстро, А. Ф. Мельник, Г. В. Ортіна, Н.-С.М. Пінчук, Б. А. Райзберг, О. М. Сафронова, В. С. Стельмах, М. М. Якубовський, та ін.

Проте недостатньо висвітленими залишаються питання удосконалення механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в Навчально-науково-виробничому центрі Національного університету цивільного захисту України відповідно до тематики науково-дослідної роботи «Розробка наукових основ державного управління в сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0115U002035). Дисертантом обґрунтовано та запропоновано наукові засади удосконалення державної політики забезпечення конкурентоспроможності економіки України та відповідні механізми її реалізації.

Крім того, дисертаційна робота виконувалася згідно тематики науково-дослідної роботи «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007), у межах якої здобувачем запропоновано інноваційні напрями розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки України.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних засад і надання практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки України.

Поставлена мета передбачила необхідність формулювання та вирішення таких завдань:

- дослідити сутність механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки;
- проаналізувати закордонний досвід державного управління конкурентоспроможністю економіки;
- виділити особливості адміністративно-нормативного механізму державного управління конкурентоспроможністю економіки України;
- виокремити проблеми державного управління конкурентоспроможністю економіки в Україні;

- обґрунтувати стратегічні орієнтири розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки України;
- запропонувати інноваційні напрями розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки України;
- удосконалити механізми державного впливу на конкурентоспроможність регіональної економіки.

Об'єкт дослідження – державне управління конкурентоспроможністю економіки.

Предмет дослідження – механізми державного управління конкурентоспроможністю економіки України.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою дослідження виступають фундаментальні положення теорії державного управління конкурентоспроможністю економіки у глобальному масштабі. Для вирішення завдань дисертаційної роботи було використано такі методи загального та спеціального наукового пізнання:

- гіпотетико-дедуктивний – для уточнення сутності предмета дослідження;
- узагальнюючий і порівняльний – для оцінки діючих механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки;
- категоріальний аналіз – для обґрунтування теоретичних засад формування державної політики забезпечення конкурентоспроможності економіки;
- аналіз тенденцій – для відстеження динаміки зміни рейтингу України в глобальному рейтингу конкурентоспроможності;
- процесний підхід – для визначення структури механізму підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки;
- суб'єктно-об'єктний – для розробки механізму державного впливу на конкурентоспроможність регіональної економіки.

Інформаційно-аналітичною основою дисертаційної роботи є законодавчі та підзаконні акти держави, які регулюють питання, пов'язані з конкурентоспроможністю економіки, наукові здобутки вітчизняних і зарубіжних дослідників, статистичні дані органів державної влади, власні авторські дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні та наданні практичних пропозицій щодо удосконалення механізмів державного управління конкурентоспроможністю.

Уперше:

- запропоновано якісно новий підхід до побудови механізму підвищення конкурентоспроможності економіки, який передбачає взаємопідсилюючу дію центру і регіону в умовах імперативів створення нормативно-правової й інформаційної бази та розробки стратегії галузевої конкурентоспроможності регіону на основі принципів етапності та збалансованості з метою підтримки національних конкурентних інтересів в реальних умовах господарювання;

удосконалено:

- практичний підхід до розробки стратегії підвищення конкурентоспроможності України як органічної частини генеральної стратегії соціально-економічного розвитку, який, на відміну від існуючих, передбачає перехід до радикально-інноваційної моделі економічного розвитку, яка характеризується концентрацією зусиль на розробці та впровадженні кардинально нової продукції і технологій виробництва, аналоги якої відсутні в світі з метою формування інноваційного потенціалу для перспективної стійкості і стабільності зростання національної економіки в умовах ринкових коливань і процесів глобалізації економічних відносин;

- методичний підхід до впровадження державного механізму забезпечення стійкості національної економіки через застосування концепції «потрійної спіралі», яка передбачає застосування системного обліку динаміки ринку, динаміки макросередовища та внутрішньої динаміки інноваційної сфери при побудові національно-інноваційної економічної системи;

- теоретичний підхід до модернізації державної політики підвищення конкурентоспроможності економіки через її переведення на інноваційний шлях розвитку завдяки забезпеченню синергії реалізації стратегічних державних і регіональних програм розвитку конкурентоспроможності економіки зі стратегією розвитку споживчого, високотехнологічного, мінерально-сировинного, паливно-енергетичного й інфраструктурного секторів української економіки;

дістали подальшого розвитку:

- зміст напрямів реалізації механізмів підвищення конкурентоспроможності економіки через розвиток інструментів державно-приватного партнерства за функціональним, галузевим і муніципальним векторами за наявності цілеспрямованої інформаційно-аналітичної підтримки, моніторингу діяльності об'єднань роботодавців і органів виконавчої влади та конкурсного співфінасування проектів підвищення конкурентоспроможності національної економіки;

- особливості застосування механізму надання трансфертних платежів із загальнодержавного фонду фінансової підтримки регіонів у субнаціональні бюджети, орієнтовані на досягнення цілей сучасної регіональної політики щодо згладжування економічних відмінностей між регіонами через впровадження витратного принципу фінансування від'ємної різниці між доходами та витратами субнаціональних бюджетів;

- змістовно-категорійний апарат науки «Державне управління» через уточнення сутнісної характеристики понять «*державне управління глобально конкурентоспроможною економікою*» як створення критично важливих передумов формування змішаного суспільства в Україні та рівноправної інтеграції національної економіки у світову політико-економічну систему; «*механізм державного управління конкурентоспроможністю економіки*» у вигляді суб'єктно-об'єктних відносин щодо встановлення норм і правил стосовно формування конкурентного середовища у суспільстві та на

міжнародному рівні на основі принципу координації функціонування інститутів законодавчої і виконавчої влади через здійснення необхідних змін кількості і складу суб'єктів певного ринку товарів або послуг, змін розстановки сил у глобальній економічній системі та визначення характеру взаємодії держави і ринку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та розробці пропозицій, орієнтованих на удосконалення механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки України.

Розробки, представлені в дисертаційному дослідженні, знайшли практичне застосування в роботі Виконавчого комітету Лозівської міської ради Харківської області щодо напрямів реалізації механізмів підвищення конкурентоспроможності економіки (довідка про впровадження № 221/2019-11 від 13.11.2019).

Крім того, теоретичні положення та наукові результати дослідження роботи використано в роботі Національного університету цивільного захисту України (акт б/н від 18.12.2019).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням автора, що містить теоретичні положення, практичні розробки, висновки та пропозиції, які одержано й сформульовано особисто автором, та які в комплексі дають можливість вирішення важливого наукового завдання щодо удосконалення та реалізації механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки України.

Апробація результатів дослідження. Ключові положення дисертаційної роботи було оприлюднено та обговорено на XIII Міжнародній науковій конференції «Authority and Society» (м. Тбілісі, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів та молодих учених «Фінансова система та економічна безпека: стан, проблеми, ефективність: збірник тез наукових робіт учасників» (м. Київ, 23 листопада 2019 р.), Науково-практичній конференції за міжнародною участю «Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об'єднаних територіальних громад» (м. Дніпро, 30 жовтня – 29 листопада, 2019 р.), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти» (м. Полтава, 23–24 жовтня, 2019 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування» (м. Мелітополь, 18 жовтня, 2019 р.) та Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 18–19 березня, 2020 р.).

Публікації. Основні наукові положення та здобутки дисертаційного дослідження викладено в 12 публікаціях, із них 5 статей – у фахових журналах та збірниках наукових праць, 2 статті – у зарубіжних виданнях за темою дослідження, 5 – тези доповідей на конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 3, 9 авт. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертацію викладено на 250 сторінках, із них 214 сторінок основного тексту. Робота містить 11 рисунків, 18 таблиць і 3 додатки (на 3 сторінках). Список використаних джерел налічує 254 найменування (на 32 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** наведено загальну характеристику дисертаційного дослідження, обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, показано її зв'язок із тематикою наукових досліджень Національного університету цивільного захисту України, окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, виділено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та інформацію щодо їх апробації.

У **першому розділі** *«Теоретичні засади державного управління конкурентоспроможністю економіки»* – розглянуто конкурентоспроможність економіки як об'єкт державного управління, охарактеризовано механізми державного управління конкурентоспроможністю економіки, наведено особливості державної політики забезпечення конкурентоспроможності економіки.

Державне управління в процесі формування конкурентного середовища проявляється як координація інститутів. У свою чергу, координація інститутів здійснюється через функціонування законодавчої та виконавчої влади з точки зору встановлення норм і правил у суспільстві. При цьому принцип координації інститутів як функція управління процесом формування конкурентного середовища полягає у здійсненні необхідних змін кількості і складу суб'єктів певного ринку товарів або послуг, а також змін розстановки сил у глобальній економічній системі і характеру взаємодії тощо.

У процесі еволюції державного управління конкурентоспроможністю економіки існувало декілька його різновидів. Так, важливим напрямом державної кейнсіанської політики у формуванні макроекономічного клімату стало формування державного бюджету та впливу на державний борг. Комплекс бюджетно-податкових заходів – це потужний засіб впливу на сукупний попит і циклічність розвитку економіки.

У фіскально-бюджетній політиці держава може впливати на розмір ефективного попиту за допомогою варіювання обсягу податкових платежів і величини витрат державного бюджету. Беручи до уваги той факт, що рішення про здійснення заощаджень та про їх інвестування у виробництво приймається різними економічними агентами, розбіжність в економіці цих двох величин може привести до серйозних наслідків у вигляді економічного спаду і безробіття або надмірного перегріву кон'юнктури й інфляції.

Нова концепція державного забезпечення конкурентоспроможності повинна відповідати постіндустріальному типу економіки, коли підвищуються пріоритети споживачів. Це передбачає формування механізмів управління

якістю та конкурентоспроможністю продукції підприємств на основі врахування системи взаємопов'язаних і взаємоузгоджених методів державного і ринкового управління.

Найважливішими регульованими державою механізмами управління конкурентоспроможністю економіки є такі: законодавча база за пріоритетами якості; механізми відтворення промислового капіталу і робочої сили; державне нормування, контроль і нагляд в галузі забезпечення якості; підтвердження відповідності продукції вимогам нормативних документів; конкурсна організація державних замовлень на базі вимог світових ринків; пільгове кредитування, страхування й оподаткування експорту.

Відповідно, методологічними принципами державного управління і розвитку конкурентоспроможності економіки є такі:

- у конкурентному середовищі поряд з механізмом конкуренції на макрорівні повинен діяти механізм економічної координації на макрорівні;
- конкурентоспроможність продукції приводить до послідовного зростання конкурентних переваг: конкурентоспроможність продукції стимулює конкурентоспроможність бізнесу та галузі країни і в той же час залежить від стану і розвитку кожного з них;
- необхідність використання базових теоретичних положень пріоритетної ролі якості в забезпеченні конкурентоспроможності промислової продукції для розробки теорії і методів виведення української економіки з кризи;
- необхідність послідовного застосування в українській економіці трьох періодів розвитку концепції управління якістю в міжнародній практиці;
- необхідність збалансованого сполучення державних і ринкових механізмів в управлінні якістю та конкурентоспроможністю вітчизняної продукції та бізнесом.

Державні механізми управління якістю і конкурентоспроможністю економіки включають дві групи методів. Це, насамперед, методи прямого регулювання: регулювання через технічні регламенти; стандартизація; обов'язкова сертифікація; державний контроль і нагляд якості; регулювання через державне замовлення.

До державних механізмів непрямого впливу на конкурентоспроможність економіки відноситься ряд законодавчих і підзаконних актів, постанов уряду з правових основ забезпечення якості, а також планово-програмний вплив. В особливий напрямок планово-програмної діяльності виділилася науково-технічна діяльність.

У цілому, державна конкурентна політика – складова частина сучасної економічної політики, яка містить такі компоненти: політика якості; політика обмеження недобросовісної конкуренції; зовнішньоторговельна політика; політика адвокатування конкуренції; антимонопольна політика, та орієнтована на досягнення цілей, показаних на рис. 1.

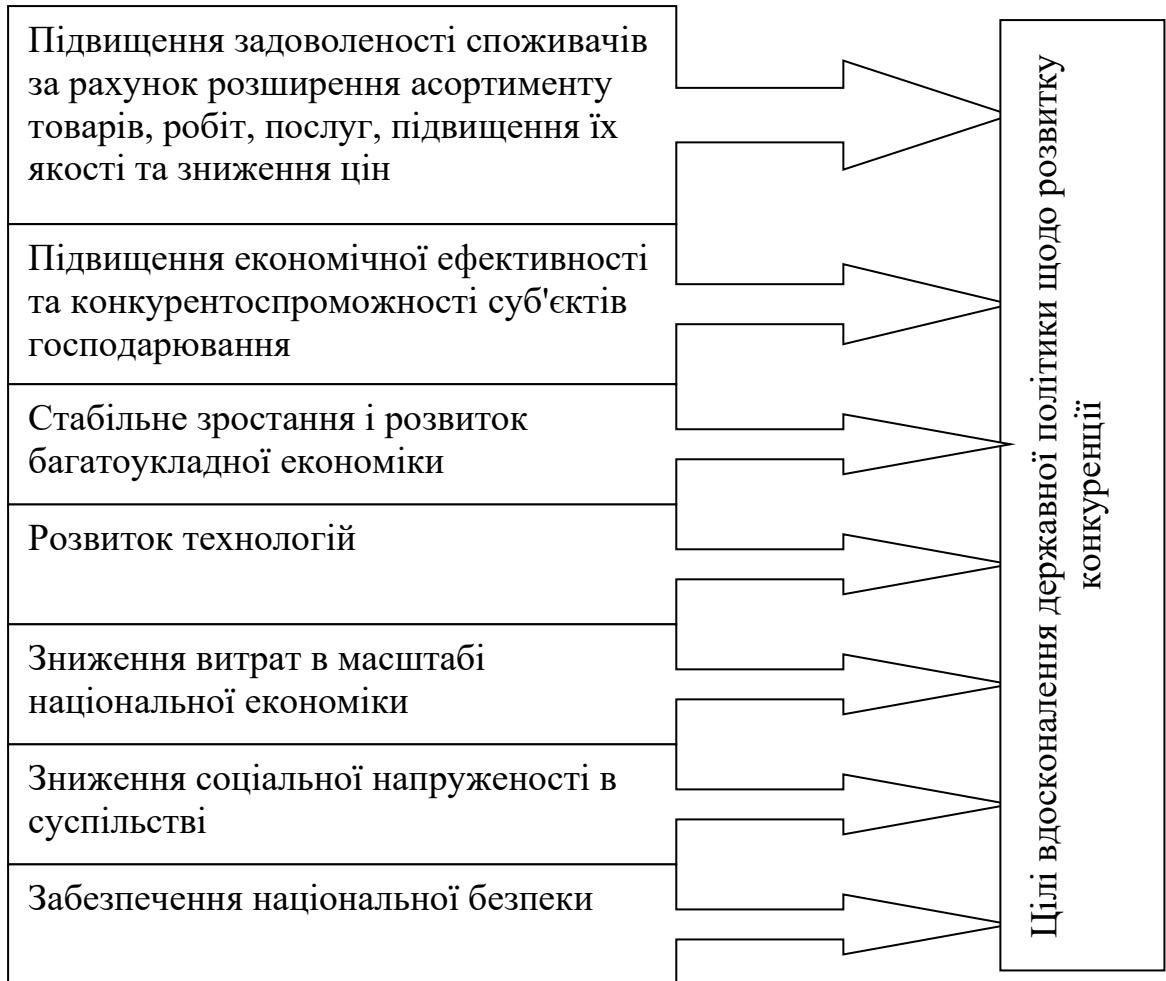

Рис. 1. Цілі державної політики щодо розвитку конкуренції
Джерело: авторська розробка

Також значущою є політика адвокатування конкуренції, що являє собою комплекс дій суб'єктів конкурентної політики, які спрямовані на зміцнення конкурентного середовища для економічної діяльності за допомогою використання механізмів, що не є елементами виключно системи примусу до дотримання встановлених правил за допомогою застосування санкцій на основі адміністративних процедур та судових рішень у випадку порушення і які полягають, головним чином, у впливі на інші державні організації, і передбачають підвищення ступеня розуміння широким колом громадськості вигод конкуренції, формування конкурентної культури.

У другому розділі «Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки» – здійснено огляд закордонного досвіду державного управління конкурентоспроможністю економіки, виокремлено особливості державного управління конкурентоспроможністю економіки України, проаналізовано адміністративно-нормативні механізми державного управління конкурентоспроможністю економіки України.

Державна політика захисту конкуренції у зарубіжних країнах – це відпрацьований механізм, що функціонує на основі антимонопольного законодавства. Він відображає рівень розуміння сучасного ринкового господарства та довгострокову політику різних країн, спрямовану на створення і розвиток підприємницьких структур. Крім того, в юридичній практиці зарубіжних держав передбачені деякі заходи, що дозволяють поширити дію антимонопольних законів на ринки інших країн.

У цілому, механізм антимонопольного регулювання в розвинених країнах є знаряддям захисту національних інтересів, тобто він може бути застосований до дій іноземних компаній за межами держави, які завдають шкоди конкуренції на внутрішньому ринку. При цьому міжнародний аспект антимонопольного регулювання передбачає три складові: сферу дії національного антимонопольного законодавства; вплив антимонопольного регулювання на конкурентоспроможність національної економіки; боротьбу проти зловживання іноземного капіталу засобами антимонопольного регулювання.

Слід також звернути увагу на такий напрям державного регулювання конкурентоспроможності економіки в закордонних країнах, як податкова політика. Ще одним напрямом регулювання конкурентоспроможності економіки в закордонних країнах є амортизаційна політика, яка має на меті стимулювання розвитку передових технологій, які є квінтесенцією досягнень наукової думки й економії всіх видів енергії, а також здійснює в регіональному напрямку структурну перебудову економіки.

Для оцінки рівня конкурентоспроможності економіки України актуальним показником є індекс глобальної конкурентоспроможності. При складанні індексу глобальної конкурентоспроможності до уваги приймається складність економічних процесів і пропонується зважене середнє значення великої кількості різних компонентів, кожен з яких відображає один з аспектів конкурентоспроможності. Ці компоненти згруповані у 12 складових конкурентоспроможності: інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації.

Зокрема, інституціональне середовище визначається правовою й адміністративною інфраструктурою, в рамках якої приватні підприємці, компанії та уряд взаємодіють з метою створення багатства нації. Підкреслено, що, з урахуванням зростаючої ролі держави вона особливо важлива для підтримки і посилення нестабільного економічного зростання.

Якщо оцінити загальний рейтинг конкурентоспроможності України на фоні інших держав світу, то можна побачити, що протягом 2017–2018 років Україна опинилася на 85-му місці в щорічному рейтингу конкурентоспроможності економіки (табл. 1).

Таблиця 1

Позиції України в рейтингах глобальних показників протягом 2017–2018 років

Показник	Місце (зі 137 країн)
Незалежність судової системи	129
Інфляція	129
Захист інтелектуальної власності	119
Розкрадання державних коштів	119
Хабарі	106
Вплив оподаткування на фонд оплати праці	124
Бізнес-витрати внаслідок тероризму	122
Державний борг	112
Кредитний рейтинг країни	123
Організована злочинність	113
Надійність поліції	101
Надійність банків	135
Регулювання бірж цінних паперів	134
Захист інтересів міноритарних акціонерів	129
Якість залізничної інфраструктури	37
Майнові права	128

Джерело: авторська розробка

Зокрема, що стосується ключового показника державного управління конкурентоспроможністю економіки України «Інституції», то його значення в усіх аналізованих регіонах є середнім, що свідчить про необхідність вдосконалення державного управління конкурентоспроможністю економіки України.

Відносно адміністративно-нормативного механізму державного управління конкурентоспроможністю економіки України слід зазначити, що Міністерство економічного розвитку і торгівлі України є ключовим центральним органом виконавчої влади стосовно підтримки належного рівня конкурентоспроможності економіки України. Зокрема, у цьому контексті Міністерство економічного розвитку і торгівлі бере участь у проведенні економічних експертиз проектів рішень про іноземні інвестиції, кредити, про корпоративні утворення з часткою державної власності, про міжнародне економічне співробітництво (в тому числі створення міждержавних економічних утворень), а також здійснює антимонопольну діяльність, спрямовану на розвиток конкуренції (здійснення контролю за ціноутворенням, за діяльністю організацій і індивідуальних підприємств, що займають домінуюче становище на товарному ринку).

Формування та становлення законодавства, спрямованого на підвищення рівня конкурентоспроможності економіки в Україні тісно пов'язано з антимонопольним законодавством. Крім того, останнім часом в Україні було прийнято багато законодавчих актів, які зачіпають основні сфери економічного і соціального розвитку держави. Нормативно-правові акти, що регулюють

конкурентні відносини, займають важливе місце у правовому полі України. Конкурентне законодавство об'єктивно стає органічною частиною єдиного державного регулювання всіх галузей економіки. Але застосовуватися воно має винятково в системі, в сукупності з іншими законодавчими актами. При цьому особливого значення у сфері його застосування набуває формування однакової судової практики.

У **третьому розділі** *«Напрями вдосконалення механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки України»* – виокремлено стратегічні орієнтири розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки України, виділено інноваційні напрями розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки України, розвинено механізми державного впливу на конкурентоспроможність регіональної економіки.

Концептуальною основою стратегії соціально-економічного розвитку України і досягнення зазначеної генеральної мети може стати тільки кардинальна зміна курсу реформування країни. Відповідно, виділено основні напрями стратегічного розвитку країни і руху до поставленої мети: формування глобально конкурентоспроможної економіки, як критично важливої передумови формування змішаного суспільства в Україні та її рівноправної інтеграції у світову політико-економічну систему; реформування системи державного управління, усунення перекосів в обсягах повноважень між гілками влади, а також зведення до мінімуму впливу монопольно-олігархічного капіталу на політику держави; запобігання подальшого падіння рівня життя більшої частини населення як наслідку проведеної соціально-економічної політики і перехід до його поступового підвищення і зближенню різних верств; відновлення середнього шару населення на базі пожвавлення малого та середнього підприємництва, підтримки і розвитку сфер науки, культури, соціальної інфраструктури.

Відповідно, ключова ідея, на основі якої повинна формуватися стратегія підвищення конкурентоспроможності України, – перехід до радикально-інноваційної моделі економічного розвитку. Дана модель передбачає концентрацію зусиль на розробці та впровадженні кардинально нової продукції і технологій виробництва, аналоги якої відсутні в світі.

Крім того, стратегія державної інноваційної політики України повинна будуватися по-різному, стосовно як до груп галузей реального сектора економіки, так і до груп промислових виробництв, тобто максимально використовувати конкурентні переваги, враховуючи при цьому умови трансформації економіки. Таким чином, саме наявність вищевказаних імперативів дозволяє говорити про можливість оптимістичного сценарію розвитку економіки України.

Механізмом підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки є взаємопідсилююча дія центру і регіону, що впливає на галузеву конкурентоспроможність регіональної економіки, яка відповідає національним інтересам і реальним умовам господарювання (рис. 2).

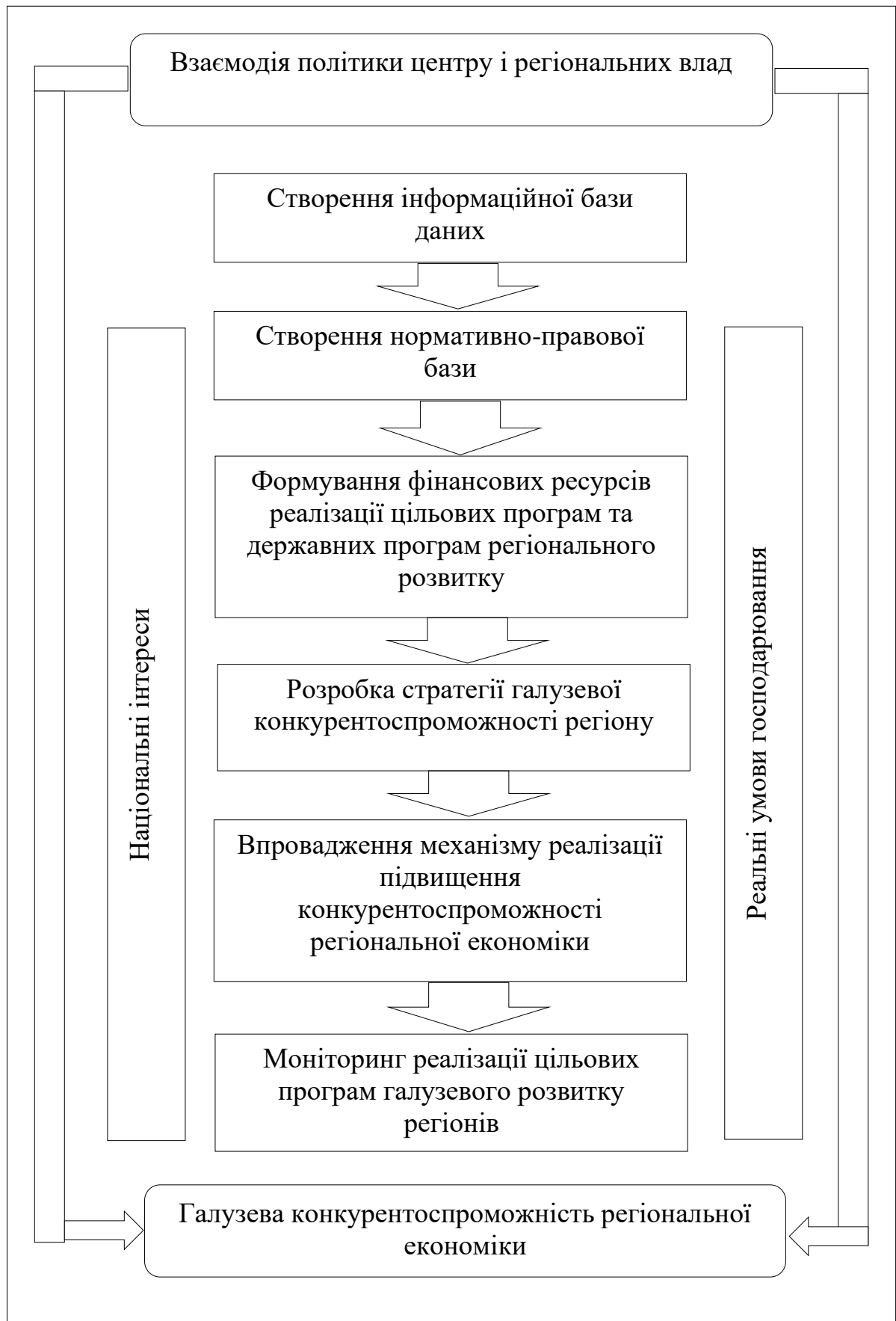

Рис. 2. Послідовність етапів впровадження механізмів підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки
Джерело: авторська розробка

Ще одним важливим механізмом державного управління конкурентоспроможністю економіки є механізм приватно-державного партнерства, який формується на контрактній основі та містить: концесійні угоди; договори оренди; договори по управлінню і експлуатації майна; договори на надання послуг, які укладаються між органами державного управління або місцевого самоврядування та підприємствами на рівноправній, взаємовигідній основі з метою створення суспільних благ або надання громадських послуг.

Крім того, необхідно згадати умови застосування механізму надання трансфертних платежів із загальнодержавного фонду фінансової підтримки регіонів у субнаціональні бюджети в умовах досягнення цілей сучасної регіональної політики щодо згладжування економічних відмінностей між регіонами.

В основу даного механізму покладено витратний принцип фінансування, тобто фінансується від'ємна різниця між доходами та витратами субнаціональних бюджетів.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, орієнтоване на обґрунтування теоретичних засад та розробку практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки України. Результати, одержані в процесі проведення дослідження, дозволили сформулювати такі висновки:

1. Досліджено сутність механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки в якості суб'єктно-об'єктних відносин щодо встановлення норм і правил стосовно формування конкурентного середовища у суспільстві та на міжнародному рівні на основі принципу координації функціонування інститутів законодавчої та виконавчої влади через здійснення необхідних змін кількості і складу суб'єктів певного ринку товарів або послуг, змін розстановки сил у глобальній економічній системі та визначення характеру взаємодії держави і ринку.

Відзначено, що державні механізми управління якістю і конкурентоспроможністю економіки включають дві групи методів: прямого та непрямого впливу. Зокрема, державні механізми прямого впливу передбачають: регулювання через технічні регламенти; стандартизацію; обов'язкову сертифікацію; державний контроль і нагляд якості та регулювання через державне замовлення.

До державних механізмів непрямого впливу на конкурентоспроможність економіки відноситься ряд законодавчих і підзаконних актів, постанов уряду з правових основ забезпечення якості, а також планово-програмний вплив. В особливий напрямок планово-програмної діяльності виділилася науково-технічна діяльність.

2. Проаналізовано закордонний досвід державного управління конкурентоспроможністю економіки. Підкреслено, що механізм антимонопольного регулювання в розвинених країнах є знаряддям захисту національних інтересів, тобто він може бути застосований до дій іноземних компаній за межами держави, які завдають шкоди конкуренції на внутрішньому ринку.

Відмічено, що міжнародний аспект антимонопольного регулювання передбачає три складові: сферу дії національного антимонопольного законодавства; вплив антимонопольного регулювання на конкурентоспроможність національної економіки; боротьбу проти зловживання іноземного капіталу засобами антимонопольного регулювання.

Зазначено, що важливим напрямом державного регулювання конкурентоспроможності економіки в закордонних країнах є податкова політика. Ще одним напрямом регулювання конкурентоспроможності економіки в закордонних країнах є амортизаційна політика, яка має на меті стимулювання розвитку передових технологій, які є квінтесенцією досягнень наукової думки й економії всіх видів енергії, а також здійснює в регіональному напрямку структурну перебудову економіки.

3. Виділено особливості адміністративно-нормативного механізму державного управління конкурентоспроможністю економіки України. Показано, що Міністерство економічного розвитку і торгівлі України є ключовим центральним органом виконавчої влади стосовно підтримки належного рівня конкурентоспроможності економіки України. Зокрема, у цьому контексті Міністерство економічного розвитку і торгівлі бере участь у проведенні економічних експертиз проектів рішень про іноземні інвестиції, кредити, про корпоративні утворення з часткою державної власності, про міжнародне економічне співробітництво (в тому числі створення міждержавних економічних утворень), а також здійснює антимонопольну діяльність, спрямовану на розвиток конкуренції (здійснення контролю за ціноутворенням, за діяльністю організацій і індивідуальних підприємців, що займають домінуюче становище на товарному ринку).

Доведено, що формування та становлення законодавства, спрямованого на підвищення рівня конкурентоспроможності економіки в Україні тісно пов'язано з антимонопольним законодавством.

Показано, що останнім часом в Україні було прийнято багато законодавчих актів, які зачіпають основні сфери економічного і соціального розвитку держави. Нормативно-правові акти, що регулюють конкурентні відносини, займають важливе місце у правовому полі України. Конкурентне законодавство об'єктивно стає органічною частиною єдиного державного регулювання всіх галузей економіки. Але застосовуватися воно має винятково в системі, в сукупності з іншими законодавчими актами.

Підкреслено, що особливе значення у сфері його застосування набуває формування однакової судової практики.

4. Виокремлено проблеми державного управління конкурентоспроможністю економіки в Україні. Виявлено, що нестабільність державної політики є, на думку бізнесу, самим істотним бар'єром для підвищення загального рівня конкурентоспроможності в Україні. На другому місці в рейтингу найбільш проблемних факторів для конкурентоспроможності економіки розташувалася податкова політика. Корупція займає третю сходинку в рейтингу ключових перешкод підвищення конкурентоспроможності України.

Розглянуто особливості регіональних кластерів як структурних інститутів конкурентоспроможності економіки України. Підкреслено, що у всіх регіонах України, які підлягали дослідженню, на останніх позиціях у бальному рейтингу знаходяться такі складові конкурентоспроможності економіки, як: розмір ринку, технологічна готовність та інновації. Що стосується перших позицій в рейтингу, то їх в усіх регіонах займає охорона здоров'я та початкова освіта.

5. Обґрунтовано стратегічні орієнтири розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки України:

- формування глобально конкурентоспроможної економіки, як критично важливої передумови створення змішаного суспільства в Україні та її рівноправної інтеграції у світову політико-економічну систему;
- реформування системи державного управління, усунення перекосів в обсягах повноважень між гілками влади, а також зведення до мінімуму впливу монопольно-олігархічного капіталу на політику держави;
- запобігання подальшого падіння рівня життя більшої частини населення як наслідку проведеної соціально-економічної політики і перехід до його поступового підвищення і зближення різних верств;
- відновлення середнього шару населення на базі поживлення малого та середнього підприємництва, підтримки і розвитку сфер науки, культури, соціальної інфраструктури.

6. Запропоновано інноваційні напрями розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки України:

- розробка стратегії інноваційного розвитку економіки;
- формування сприятливих умов для розвитку інноваційного бізнесу;
- організація процесу прогнозування технологічного розвитку і визначення на цій базі науково-технічних пріоритетів;
- розвиток інноваційної інфраструктури;
- розробка заходів щодо непрямого і прямого стимулювання інноваційної діяльності;
- безпосередня участь у розвитку сфери досліджень і розробок, головним чином – у сфері фундаментальних досліджень.

7. Удосконалено механізми державного впливу на конкурентоспроможність регіональної економіки. Доведено, що механізмом підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки є взаємопідсилююча дія центру і регіону, що впливає на галузеву конкурентоспроможність регіональної економіки, яка відповідає національним інтересам і реальним умовам господарювання. Взаємодія політики центру і

регіональних влад знаходить відображення, головним чином, у шести блоках механізму:

- створення інформаційної бази даних;
- створення нормативно-правової бази;
- формування фінансових ресурсів реалізації цільових програм та державних програм регіонального розвитку;
- розробка стратегії галузевої конкурентоспроможності регіону;
- впровадження механізму реалізації підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки;
- моніторинг реалізації цільових програм галузевого розвитку регіонів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Апостол О. І. Методи оцінки конкурентоспроможності товару на міжнародному ринку як ключової складової частини конкурентоспроможності економіки держави / О. І. Апостол // Право та державне управління. – 2019. – № 3(36). – Т. 2. – С. 111–114.
2. Апостол О. І. Системні перетворення державного управління конкурентоспроможністю економіки / О. І. Апостол // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – 2019. – Вип. 2 (11). – С. 113–118. – (Серія «Державне управління»).
3. Апостол О. І. Роль і функції держави у забезпеченні конкурентоспроможної економіки / О. І. Апостол // Право та державне управління. – 2019. – № 4. – С. 160–163.
4. Апостол О.І. Закордонний досвід державного управління конкурентоспроможністю економіки / О. І. Апостол // Публічне управління та митне адміністрування. – 2020. – № 2 (25). – С. 37–49.
5. Апостол О. І. Механізми державного управління конкурентоспроможністю економіки: оцінка ефективності на основі глобального індексу конкурентоспроможності / О. І. Апостол // Вісник Національного університету цивільного захисту України. – 2020. – Вип. 1(12). – С. 110–116. – (Серія «Державне управління»).

Публікації в закордонних наукових виданнях за фахом:

6. Апостол А. И. Пути повышения уровня конкурентоспособности экономики Украины при поддержке государства / А. И. Апостол // Authority and Society : XIII International Scientific Conference Proceedings. – 2019. – С. 246.
7. Апостол А. И. Нормативно-правовые механизмы государственного управления в сфере обеспечения конкурентоспособности экономики [Электронный ресурс] / А. И. Апостол // East Journal of Security Studies. – 2018. – № 3(1). – Режим доступа : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/10665/1/apostolejss.pdf>

Матеріали конференцій

8. Апостол О. І. Шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності економіки держави / О. І. Апостол // Інноваційне підприємництво, менеджмент, фінанси: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: ЛЕФ, 2019. – Ч. 1. – С. 31–32.

9. Апостол О. І. Ключові умови досягнення конкурентоспроможності держави у глобальному контексті / О. І. Апостол // Фінансова система та економічна безпека: стан, проблеми, ефективність : збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених. – К. : Аналітичний центр «Нова Економіка», 2019. – Ч. 1. – С. 24–25.

10. Апостол О. І. Методико-технологічне забезпечення розвитку конкурентоспроможності регіонів за державної підтримки / О. Апостол // Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об'єднаних територіальних громад : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. – С. 21–22.

11. Апостол О. І. Удосконалення досвіду країн Європи та США відносно нормативно-правового забезпечення конкурентоспроможності економіки / О. І. Апостол // Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. – Полтава : Россава, 2019. – Ч.2. – С. 11–12.

12. Апостол О. І. Філософія публічного управління у контексті підтримки конкурентоспроможності економіки / О. І. Апостол // Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Мелітополь : Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. – 2019. – С. 17–19.

13. Апостол О. І. Роль і значення регіональної політики у підвищенні рівня конкурентоспроможності економіки / О. І. Апостол // Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. – С. 102–103.

АНОТАЦІЯ

Апостол О.І. «Механізми державного управління конкурентоспроможністю економіки України». – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02–механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2020.

У дисертації науково обґрунтовано теоретичні засади та надано практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки України.

Розглянуто конкурентоспроможність економіки як об'єкт державного управління, охарактеризовано механізми державного управління конкурентоспроможністю економіки, наведено особливості державної політики забезпечення конкурентоспроможності економіки.

Досліджено сутність механізмів державного управління конкурентоспроможністю економіки в якості суб'єктно-об'єктних відносин щодо встановлення норм і правил стосовно формування конкурентного середовища у суспільстві та на міжнародному рівні на основі принципу координації функціонування інститутів законодавчої та виконавчої влади через здійснення необхідних змін кількості і складу суб'єктів певного ринку товарів або послуг, змін розстановки сил у глобальній економічній системі та визначення характеру взаємодії держави і ринку.

Здійснено огляд закордонного досвіду державного управління конкурентоспроможністю економіки, виокремлено особливості державного управління конкурентоспроможністю економіки України, проаналізовано адміністративно-нормативні механізми державного управління конкурентоспроможністю економіки України.

Виокремлено стратегічні орієнтири розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки України, виділено інноваційні напрями розвитку державного управління конкурентоспроможністю економіки України, розвинено механізми державного впливу на конкурентоспроможність регіональної економіки.

Удосконалено механізми державного впливу на конкурентоспроможність регіональної економіки. Доведено, що механізмом підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки є взаємопідсилююча дія центру і регіону, що впливає на галузеву конкурентоспроможність регіональної економіки, яка відповідає національним інтересам і реальним умовам господарювання

Ключові слова: державне управління, конкурентоспроможність економіки, механізми державного управління, конкурентоспроможність регіональної економіки, державна конкурентна політика.

АННОТАЦИЯ

Апостол А.И. «Механизмы государственного управления конкурентоспособностью экономики Украины». – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по государственному управлению по специальности 25.00.02–механизмы государственного управления. – Национальный университет гражданской защиты Украины, Харьков, 2020.

В диссертации научно обоснованы теоретические основы и даны

практические рекомендации относительно усовершенствования механизмов государственного управления конкурентоспособностью экономики Украины.

Рассмотрена конкурентоспособность экономики как объект государственного управления, охарактеризованы механизмы государственного управления конкурентоспособностью экономики, приведены особенности государственной политики обеспечения конкурентоспособности экономики.

Исследована сущность механизмов государственного управления конкурентоспособностью экономики в качестве субъектно-объектных отношений по установлению норм и правил относительно формирования конкурентной среды в обществе и на международном уровне на основе принципа координации функционирования институтов законодательной и исполнительной власти через осуществление необходимых изменений количества и состава субъектов определенного рынка товаров или услуг, изменение расстановки сил в глобальной экономической системе и определение характера взаимодействия государства и рынка.

Сделан обзор зарубежного опыта государственного управления конкурентоспособностью экономики, выделены особенности государственного управления конкурентоспособностью экономики Украины, проанализированы административно-нормативные механизмы государственного управления конкурентоспособностью экономики Украины.

Выделены стратегические ориентиры развития государственного управления конкурентоспособностью экономики Украины, определены инновационные направления развития государственного управления конкурентоспособностью экономики Украины, развиты механизмы государственного влияния на конкурентоспособность региональной экономики.

Усовершенствованы механизмы государственного влияния на конкурентоспособность региональной экономики. Доказано, что механизмом повышения конкурентоспособности региональной экономики является взаимно усиливающее действие центра и региона, что влияет на отраслевую конкурентоспособность региональной экономики, которая отвечает национальным интересам и реальным условиям хозяйствования.

Ключевые слова: государственное управление, конкурентоспособность экономики, механизмы государственного управления, конкурентоспособность региональной экономики, государственная конкурентная политика.

ANNOTATION

Apostol O. I. « Mechanisms of public administration of competitiveness of Ukrainian economy». – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of Candidate of Science in Public Administration by the speciality 25.00.02–Mechanisms of Public Administration. – National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, 2020.

The thesis provides a theoretical basis and practical recommendations for improving of the mechanisms of state management of the competitiveness of Ukraine's economy.

The competitiveness of the economy as an object of public administration is considered, the mechanisms of public administration of the economy competitiveness are described, the peculiarities of the state policy of economy competitiveness ensuring are given.

The essence of mechanism of public administration of the economy competitiveness is studied as subject and object relations for establishment of norms and rules concerning formation of a competitive environment in society and at the international level on the basis of the principle of coordination of functioning of legislative and executive power institutions through the implementation of the necessary changes in the number and composition of subjects of a certain market of goods or services, changing the position of power in the global economic system and determining the nature of interaction between the State and the market.

The review of foreign experience of public administration of economy competitiveness is made, the peculiarities of public administration of economy competitiveness of Ukraine are highlighted, the administrative and regulatory mechanisms of public administration of economy competitiveness of Ukraine are analyzed.

The strategic guidelines for the development of public administration of economic competitiveness of Ukraine are identified, the innovative directions of development of public administration of economic competitiveness of Ukraine are identified, the mechanisms of state influence on competitiveness of regional economy are developed.

The mechanisms of state influence on competitiveness of regional economy are improved. It is proved that the mechanism of increasing of regional economy competitiveness is the mutually reinforcing action of the center and the region, which affects the sectoral competitiveness of regional economy, which meets the national interests and real conditions of economic management.

Key words: public administration, competitiveness of economy, mechanisms of public administration, competitiveness of regional economy, state competition policy.

Відповідальна за випуск *Шведун Вікторія Олександрівна*

Підписано до друку 30.06.2020 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.